

M Ű V É S Z E T

A X. MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSRÓL

A kiállítást felcsigázott kíváncsiság várta. Ezt fokozta az a hosszú szünet is, mely megelőzte és elválasztotta a IX. országos terepszemléjétől. Az évenkénti nagy reprezentatív műcsarnoki kiállítások rendszere, amely 1950-ben indult, valóban csődöt mondott; a tárlatok hivatalos ízüikkel, zsúfoltságukkal alkalmatlanok voltak arra, hogy a művek és a nézők között természetes kontaktust létesítsenek. De arra is, hogy az egyes műveknek a nyilvánosság elegendő közegét biztosítsák, és e két feltétel megteremtésével egy ország normális képzőművészeti életének értékmérői és ösztönzői legyenek. Nem mintha ezeknek a kiállításoknak nem lett volna közönsége, és egyes művek — egy-egy csatakép, füttös kalauznő — a látogatói könyvek bejegyzéseinek tanúsága szerint ne vívott volna ki elismerést. De ez a tetszés nem a művészi értéknek, hanem a helyeselt témának szólt, és korántsem a művészet megértését, hanem sokszor éppen a nagyközönség művészeti analfabetizmusát tanúsította. Csakhamar nyilvánvalóvá lett, hogy más módszert kell találni mind a művészi munka ösztönzésére, mind a közönség izlésének nevelésére. Ez a módszer a nemzeti kiállítások hosszú szüneteltetése lett. Meglehetősen kockázatos módszer, különösen ha meggondoljuk, milyen kevés alkalma nyílik a művészetnek egyénileg bemutatkozni a nagyközönség előtt. Az időközben megszületett vidéki tárlatok rendszere, a Fiatalok Stúdiójának kiállításai alig lendítettek valamit a helyzeten, bár kétségtelenül élenkítik az ország művészeti vérkeringését. Az egyéni tárlatokkal együttvéve sem oszlatják el azonban a hiányérzetet, nem oszlatják el azt a gyanút, hogy az ország igazi képzőművészeti eseményei sokszor a nyilvánosság kizárásával mennek végbe.

A X. kiállítás első pillantásra szenzáció az előző nemzeti kiállításokhoz és gyűjteményes tárlatokhoz képest. Azzá teszi a kellemes összhatás, a rendezés bravúrja, mely a művészet jelenlétének légkörét tudja megteremteni. Az eddigi műcsarnoki kiállítások merev hivatalossága helyett a rendezése sokféle, termenként variálódó forma- és térhatásával vonzza és kíváncsivá teszi a látogatót. (Csak később, maguknak a műveknek a szemrevételeével derül ki, hogy ez a rendezés sokszor mennyire formális, a művek minőségét milyen sokszor alárendelte a rendezés-műalkotás formai igényeinek.)

De szenzáció a kiállítás az irányzatok, stílusok eddig alig tapasztalt bőszes felvonulása következtében is. Ez nagy lépés a valódi képzőművészet és a „hivatalos képzőművészet” bántó kettősségének megszüntetése felé. Csak üdvözölni lehet azt a végre megszületett belátást, hogy a tények elől nem jó a fejet a homokba fújni, hogy egy egészséges képzőművészeti kultúra fölpezsdítéséhez az első lépés: számba venni azt, ami van. Hogy a még soha nem realizált, művészi anyagban meg nem fogalmazott kívánalmak ismételtetése helyett oda kell figyelni arra, amit a művészek alkotnak, ami műalkotásokban realizálódott. — A kép, mely így a néző szeme elé tárul, izgató: nem kielégítő, egy nagy eredményt azonban mindenképpen fel tud mutatni. Éreztetni, hogy a magyar képzőművészet élő, pezsgő valami, új várakozásokat kelt, kíváncsivá tesz.

A kiállítás határai tehát tágak — és ez egészséges jelenség. Felvonul egy sereg irányzat, köztük újak, új nevek is tűntek fel a fiatalabb művészek között, és látható egy sereg jó mű. Csak néhány példát említsünk ezek közül. A termekben — ez egyébként a kiállítás fő témája — felvonul egy széles impresszionista front, kezdve egy régiesebb, a valóban csak természeti jelenségeket lejegyző irányzaton egészen a természet lírai átköltőig. Szép képeket láttunk *Szentiványi* Lajostól, *Bernáth* Auréltól, *Jakuba* Jánostól. Felvonult a hagyományos alföldi festészethez kapcsolódó művészek gárdája, *Kurucz* D. Istvánnal, *Kohán* Györggyel, *Csizmadia* Zoltánnal az élen. Eltérően az előző csoporttól, melynek művészete megállapodottnak tűnik, itt olyan folyamat figyelhető meg, mely az eredeti expresszivitástól egy lehűlő, a forrongó, ellentétes színektől és formáktól egy dekoratívabb festészet felé halad. Eredeti, népi gyökerétől már nagyon messzire ágazott ez a festészet, mégis érdekes törekvés pl. *Németh* Józsefé, aki a népművészet formáit és színeit alakítja monumentálisakká. A dekorativitás, a jóleső szín- és formahatások előidézése mint központi cél a kiállítás egyik eléggé általános festői irányzata. Ér-

dekes, hogy legszívesebben a középső generáció műveli: éppen azok a művészek, akik régebben tematikus képeikkel szereztek elismerést. *Domanovszky Endre, Kádár György* említhető itt, de erre tendál a régebben franciás ízlésű *Bartha László* is.

A tiszta dekorativitás és a tematikus zsánerfestészet közötti sajátos átmenetből születtek *Ridovits László, Vati József, Sarkantyú Simon, Szurcsik János* képei — ez utóbbinak 1945 című képe érdekes kísérlet egy naiv-expresszív formanyelv kialakítására. A groteszk vonások iránti érzék és szellemes formai ötletek elevenítik *Tamás Ervin* és *Béres Jenő* zsánerképeit. Feltűnő a festészeti anyagban egy új tárgyilagosság. Skálája széles: a hagyományos formaépítkező csendéletfestésztől a tárgyakat mikroszkóppal boncolgató, már-már szürrealista naturalizmusig terjed.

A csendéletfestésnek még a Nyolc csoportjához kapcsolódó nemes hagyományát alakítják egyénileg *Demény Miklós, Gáspár Péter, Timár István, Szabó Péter, Csizma Gyula* kis Hal-csendélete a naiv festészet szó szerinti tárgyilagosságának egyik megnyilvánulása. *Bazsonyi Arany, Orosz János* expresszív, *Gábor Mór*icz lírai-bensőséges irányba ágátítja a sort.

A dekoratív formai hatást a tárgynak szentelt fokozott figyelemmel egyesítik és a dekorativitás és naturalizmus brutális és rafinált-érdekes vegyületét állítják. elő *Szinte Gábor, Scholz Erik, Koch Vilmos, Eigel István, Ovári László, Orosz János, Kokas Ignác, Somogyi János, Berki Viola*t is a tárgyak alapzata, rajzolata inspirálja, de őt merőben más jellegű: a gyermek szemével látott egyszerű és megszépített képekre. *Szántó Pirokska* képein a virágok keltek varázsos életre.

A tárgyiaság quattrocentós hangsúlyozása minden egyéb — érzelmi és artistikus — asszociáció kiküszöbölésével és aprólékos természetűségében is lekerekítő, megszépítő megfestése teszi izgatóvá *Mácsai István* női portréját.

Csernus Tibor, Patay László, Gyémánt László, Szabó Ákos és egyik képén *Fejér Csaba* már-már viviszekciós módszerrel boncolják azt, ami a felület, a lát-szat mögött van; új igazság után kutatva lehántolnak mindent, ami konvencióvá vált, fizikai és szellemi értelemben egyaránt. A dolgokat megszokott látszatukban megkérdőjelezve, bizarr kétértelműségben ábrázolják. *Kondor Béla* viszont éppen ellenkezőleg, a tárgyakat új szellemi univerzumának részévé tette, amely univerzumnak már saját törvényei vannak. A fiatal festők e népes csoportja a kiállítás festészeti részének „borsa”. Telve vannak az érdeklődés, a további alakulás izgalmával.

Más a vonzereje — éppen az érettség, a kiteljesedés miatt — néhány idősebb művész munkájának. Különösen, hogy ezek a képek a fiatalok harsány méreteivel szemben mind kiselakúak. *Modok Mária, Vaszko Erzsébet* tájból, illetőleg csend-életből költött művei tiszta forma- és színlírat alkotnak. *Kmetty János* képei — egy egész kis gyűjtemény — sajátos kubizmusának és a szentendrei festészetnek új állomásai. A pasztellszínű geometrikus formák egy leszúrt-szelektált, végsőkre egyszerűsített törvényű univerzumnak az építőkövei.

Barcsay Jenő kis képei is újabb fázisai a szentendrei konstruktivizmusnak. A természeti formákat a geometrikusságig sűríti, de ezt a racionális geometrikusságot az érzelmi élet meg nem fejtett, rejtett ismeretlenei fűtik.

Czóbel Ernő a harmadik szentendrei „öreg”: csendéletében ismét megragad az az elementáris élvezet, mellyel a dolgok érzéki valójának szépségeit kibontja.

A grafikai termek a kiállítás legegységesebb „modern” részét alkotják. Sok jó mű sűrűsödik itt. Jó ötlet volt a néhány kis „gyűjteményes kiállítás” megrendezése. Itt *Hincz Gyula* szímben és kalligráfiában nagyon szép, szellemes, könnyed művei mellett főként a fiataloké a szó. *Kondor Béla, Gacs Gábor, Stettner Béla, Kass János, Feledy Gyula, Gross Arnold* — legtöbbször nemrégben egyéni kiállításon is bemutatkozott — az új magyar grafikus (főleg rézkarc-) művészet klasszikusai. Azokat a határokat, melyeket az ő irányzataik húztak meg — a realitás és képzelet tájainak mikroszkopikus feltárásától a szellemi és érzelmi tények expresszív kivetítéséig — most *Pásztor Gábor, Gy. Molnár István, Rozanits Tibor, Fajó János* továbbtagítják azzal, hogy a vonalat a közvetlen tárgyi jelentéstől még szabadabb eszközként használják, sokszor elszakadva a „figuratív” tematikától is. Ők képviselik ennek a kiállításnak egyik szélsőségét, a legelső csoportban említett tájfestészetnek az ellenpólusát. Ők kapcsolódnak leglazábban a tárgyi világhoz.

A szobrászati anyag meglehetősen élesen két részre oszlik. Egy hagyományosra, és egy kísérletezőre. Az elsőben *Czinder Antal* Könyöklője, *Kampfl József* Pihenője, *Kerényi Jenő* Anya gyermekével-je, *Kiss Sándor*, *Lenkéje*, *Kiss István* Lovai, *Ligeti Erika* K. J. portréja, *Meszes Tóth Gyula* Női portréja, ifj. *Pál Mihály* Bandija, *Puskás Éva* Leányfeje, *Rajki László* Május 1-je, *Schaár Erzsébet* kitűnő portréi, *Váradai Sándor* Női feje, *Veszely Jelena* Gyermekfeje, *Vilt Tibor* szép Madách-portréja emelkedik ki leginkább. Műveik többsége azt bizonyítja, hogy szobrásza-

inkban a klasszikus forma-arányérzék az uralkodó művészi sajátosság. Még akkor is, ha a téma groteszk vonásai vagy az anyag által lehetővé tett játékok csábítanak. Néhány kísérletező szobrász azonban szakít a klasszikus, tömörszerű mintázásnak e módszerével. A fémöntvény és a forrasztó eljárás anyagi-technikai lehetőségét használják ki a téma értelmének erőteljes megfogalmazására. A szobrok tanúsága szerint ez az eljárás sokrétű kifejezési lehetőségeket rejt magában; a már-már brutálissá fokozott erő kifejezésétől (*Kalló* Viktor: Bányász) a küzdő-szenvedő indulatosságán keresztül (*Varga* Imre: Prométheusz, *Segesdy* György: Apa és gyermeke) az oldottabb groteszk tartalmakéig (*Szebényi* Imre: 1848.) E néhány szobor jelentősége nemcsak önmaga művészi értékében van, hanem abban is, hogy a magyar szobrászművészetnek egy egész gárdája indult új kifejezési lehetőségek felkutatására.

A kiállítás leglabilisabb része a megrendelésre készült műveké. Már az is jellemző, hogy ezekről a monumentális alkotásokról külön csoportban lehet megemlékezni, mintha megbízásaikban a művészek kedvezőlenebb feltételeknek engedelmessé válnának. A művek megmerevednek, vesztenek egyéni izükből. Az egyetlen igazi kivétel *Barcsay* Jenő mozaikja, mely minden bizonnyal a magyar művészet történetének maradandó alkotása, s kiemelhető még *Somogyi* József Szántó-Kovács *Kerényi* Jenő Csontváry-szobra is. De a Lovak lendületes expresszív *Kiss* Istvánja a hatalmas márvány Végvári katonákban a harmincas éveknek kellemetlenül archaizáló, bombasztikus nyelvezetét használja. A rézkarcokban minden vonalnak sokszoros értelmet adó *Hincz* Gyula gobelinjén modorossá lesz.

A tervek közül szívesen látnánk kivitelezve *Hajnal* Gabriella gobelinterveit, akinek kis temperakompozíciói gazdag szín-, forma- és témafantáziáról és a gobelin műfaj teljes megértéséről tanúskodnak.

A kiállítást járva sok új név, új irányok, jó klasszikus művek és jó kísérletek láttán is egyre több kérdőjel bukkan föl a látogatóban. Először a kiállítás rajzolta összkép hitelességét illetően. Bár a megelőző egyéni kiállítások alig teszik lehetővé a kontrollt, mégis, azok alapján is kétséges, hogy ez az archaisztikus-dekoratív tónus, mely nagyobbszt uralkodik a tárlaton, igaz lenne. Ha például a rendezés másképpen hangsúlyozott volna, az összbenyomás is más lehetne. Kitűnő képek és szobrok rejtőznek hátsó falak mentén, míg formális szobrok és dekorációk kiemelkedőket foglalnak el. S vajon mennyire volt meggondolt a zsűri munkája? Kiállításról vagy műteremből ismerve egy-egy művész oeuvre-jét, azonnal megállapítható, hogy ezen a tárlaton nem *legkarakterisztikusabb*, hanem *a tárlat összképébe leginkább beleillő* művekkel szerepelt. Nem tudni, szándékosan törekedett-e a zsűri az élek tompítására, az azonban már tény, hogy sajnos, így történt. Egy-egy művész szereplésének aránya láttán lehetetlen elnyomni azt a gyanút is, hogy talán személyes elfogultság is irányította a bizottságot. És az utolsó és legkérdésebb kérdés — de összefügg az előzővel —: ha a zsűri a mai magyar művészet teljes látképét akarta a közönség elé tárni, akkor miért nem teljes a kép? Lehetetlen kitalálni, hogy amikor sűrűn felbukkannak a teremben a legkülönbözőbb irányzatoknak a jelenségei (sokszor csak divatos, gyenge formában), miért maradtak ki ezeknek kiváló művelői, idősek és fiatalok egyaránt? Pl.: *Kassák* Lajos, *Korniss* Dezső, *Bálint* Endre, *Anna* Margit, *Barta* Lajos, *Jakovits* József vagy *Lakner* László.

A kiállításnak ezek a hibái súlyosak, de nem nyomják el az előzőkben méltatott érdemeit. Elfogultságai, egyoldalúságai a jövőben elsősorban a művészeti élet további demokratizálásával, inkább kisebb méretű, de sűrűbb egyéni kiállításokkal és gyakoribb országos tárlatokkal küszöbölhetők ki.

KÖRNER ÉVA

MIÉRT SZÉP?

NAGY BALOGH JÁNOS ÉLETMŰVE

A Magyar Nemzeti Galéria XX. századi állandó kiállításán hat festmény képviseli Nagy Balogh Jánost. Új monográfiája (Németh Lajos műve) közli minden lényeges alkotásának reprodukcióját. Korábban is számosan írtak róla — költők, írók, művészek — és mindnyájan fokozott melegséggel, tisztelettel. Ennek ellenére megbecsülése csak szűkebb szakmai körökben él, s ha nem itt, hanem olyan helyen hallunk századunk magyar művészetéről, ahol az általános és jóindulatú érdeklődés kiterjed az irodalom, zene, képzőművészet, ezenkívül a szellemi élet más, de az előzőekkel rokon megnyilvánulásaira — Nagy Balogh Jánosról nem vagy alig esik érdemes szó. Pedig sok nálánál kisebb jelentőségű és inkább külsőségekre építő képzőművész kap nagy figyelmet.